

SUD I NJEGOVI TUMAČI

Nidžara Ahmetašević

Način na koji mediji u Bosni i Hercegovini izvještavaju o radu Haškog tribunala, suđenjima, izricanjima presuda i hapšenjima optuženih, nije se puno mijenjao u posljednjih skoro pa dvadeset godina – odnosno od osnivanja ove institucije do danas. Kako 1993. godine, tako često i danas, u medijskim izvještajima umjesto informacija dominiraju komentari, puno je jezika mržnje i političke propagande. Jedina novost je što su danas ovi izvještaji obojeni i dozom senzacionalizma, te jezikom koji često nije primjeren za javnu upotrebu i koji je vulgaran. Na takav način, informacija ostaje tek negdje na kraju, zanemarena i zaboravljena, a javnosti je uskraćena mogućnost da bude informisana i da na toj osnovi donosi vlastite odluke. Rezultate vidimo svaki dan – javnost ne poznaje činjenice utvrđene pred Tribunalom, a pod uticajem propagande, stari strahovi još žive, dok je govor mržnje odavno pretvoren u jezik mržnje. Sudeći po medijima, proces suočavanja sa prošlošću ide jako sporo, i pravi se više koraka unazad nego naprijed.

Istovremeno, mora se primijetiti da sam Tribunal godinama nije radio puno da postane „vidljiviji“ u regionu. Trebalo im je punih šest godina za osnivanje *Outreach* odjela¹. U tom periodu, političari koji su vodili ratove u zemljama nastalim nakon raspada Jugoslavije, a bili su predmet interesa Tribunala, još uvijek su bili na vlasti, ili su imali veliki uticaj u javnosti. To je stvorilo prostor idealan za razvoj propagande i manipulaciju i nanijelo štetu procesu suočavanja sa prošlošću, štetu koju je i danas teško ispraviti. Nerma Jelačić, direktorica *Outreach* odjela u Haagu, uviđa „rupu“ koju je period bez ovog programa ostavio i tvrdi da je mnogo toga izgubljeno jer *Outreach* nije mogao graditi imidž od početka.

„Zbog toga će, i tako će biti do kraja, program trčati da začepi rupe koje su ostale od propagande koja je bila najjača u tim godinama, prvim nakon osnivanja Tribunala, kada su ratovi još bili u toku, i kada su na snazi bili režimi kojima se Tribunal kasnije bavio. To su stvari koje su ostavile rupe, to su ljudi koji su uticali na javno mnijenje i mišljenja generacija o tome šta ovaj Tribunal radi, kako to radi, zašto je uspostavljen i šta je utvrdio. Mi nikada nećemo moći u potpunosti ispraviti te greške jer ključno vrijeme za svaku instituciju, za rad na izgradnji imidža, jesu sami počeci.“²

Ono što je zanemareno u tim prvim godinama je da suđenja za ratne zločine nemaju samo ulogu ispunjenja pravde nego ostavljaju jak pečat na formiranje društva nakon rata. Često se može čuti izreka da pravda mora biti vidljiva da bi bila ispunjena, i tačno to, učiniti pravdu vidljivom, uloga je medija, ali sudovi moraju biti otvoreni kako bi pomogli tom procesu. Mediji su ti koji formiraju „kolektivne uspomene“ jedne zajednice birajući način na koji će informisati javnost o pojedinim događajima te birajući činjenice kojima daju značaj ili ne. „Jednostavno, novinari se oslanjaju na prošlost kako bi dali značenje sadašnjosti“³.

Za potrebe ovog teksta, analizirali smo tekstove iz bosanskohercegovačkih štampanih medija vezane za neke ključne događaje u vezi rada Tribunala u posljednjih devetnaest godina, počevši od samog osnivanja, preko prvog hapšenja i presude, prve presude za genocid, te

¹ Vidi See Lal C. Vohrah I Jon Cina: “The Outreach Programmme”, u Richard May et al.: *Essays on the ICTY Procedure and Evidence in Honour of Gabrielle Kirk McDonald*, The Hague, Kluwer Law International, 2001, str. 547-557

² Ahmetašević, Nidžara, “Propaganda još uvijek utiče na formiranje javnog mnijenja”, dostupno na <http://www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/propaganda-jo-uvijek-uti-e-na-formiranje-javnog-mnijenja>

³ Zandberg, Eyal, “The right to tell the (right) story: journalism, authority and memory,” *Media, Culture & Society*, Vol. 32, No. 1, January 2010

hapšenja Radovana Karadžića i Ratka Mladića, koja su se desila skoro na kraju mandata ove institucije. U fokusu su bili mediji koji su u određenom periodu bili relevantni i čitani: *Glas srpski*⁴, *Oslobođenje*, *Dnevni avaz*, *Nezavisne novine*, *Srpsko Oslobođenje*, *BH Dani*, *Slobodna Bosna*, *Reporter* i *Javnost*.

Osnivanje Tribunala 1993. godine

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) osnovan je u maju 1993. godine na osnovu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a iz februara te godine. Tribunal je prvi sud za ratne zločine kojeg je osnovalo ovo tijelo, te prvi međunarodni sud za ratne zločine nakon sudova u Nürnbergu i Tokiju koji su procesuirali optužene za zločine počinjene tokom Drugog svjetskog rata⁵.

U trenutku kada je Tribunal osnovan, u Bosni i Hercegovini je bjesnio rat. Većina medija bila je pod kontrolom partija na vlasti, te su često, šireći mržnju i strah, bili jedno od oružja kojima se vodio rat. Ipak, bilo je i medija koji su pokušavali izvještavati profesionalno, pružajući javnosti informaciju na raspolaganje. Tu se svakako svrstava sarajevsko *Oslobođenje*, koje je izlazilo svaki dan u gradu pod opsadom i čiji novinari su bili spremni žrtvovati život radeći svoj posao.

U svom izdanju od 23. februara 1993. godine, na naslovnoj strani, dnevni list sa najdužom tradicijom u BiH – za koji se smatra da je tokom rata bio politički neovisan – donosi tekst o tome da je Vijeće sigurnosti usvojilo rezoluciju o osnivanju Tribunala. Tekst sadrži osnovne informacije o rezoluciji i mandatu Tribunala koji je formiran da „sudi sve zločine počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine“. S obzirom na uslove u kojima je *Oslobođenje* štampano, i kako su dolazili do informacija, razumljivo je da nema ni ovog dana ni u narednim danima detaljnijih analiza o tome koja je će biti uloga Tribunala i kako bi taj rad mogao da utiče na ono što se dešava u Bosni; kako će biti podizane optužnice i kome će suditi. Uz ovaj tekst na naslovnoj strani stoji informacija o posjeti tadašnjeg predsjednika BiH Alije Izetbegovića redakciji, pod naslovom „Ako smo kao građani zreli, BiH će biti država“. Sama posjeta jednog tako visokopozicioniranog političara nije i ne bi trebala biti uobičajena, ali u ovom slučaju može biti viđena kao poruka lokalnim oružanim snagama da sačuvaju ovaj nezavisni medij. S druge strane također može biti protumačena kao pokušaj upliva u uređivačku politiku, čemu je, u kasnijim godinama, povremeno, i *Oslobođenje* podlijevalo, mada mnogo manje nego ostali mediji.

Glas srpski iz Banje Luke istom informacijom se bavi 24. februara na dva različita načina. *Glas* je u tom trenutku registrovan kao „dnevni list Republike Srpske“ i bio je pod kontrolom tamošnje vladajuće partije, Srpske demokratske stranke (SDS), a ujedno i jedina novina koja je izlazila kontinuirano u RS tokom rata. Na drugoj strani novine, informacija o rezoluciji usvojenoj u New Yorku taj dan je prezentovana profesionalno – prenosi se veći dio rezolucije bez komentara, podsjeća na nekoliko rezolucija koje je isto tijelo donijelo ranije a vezane su za rat u BiH. Na istoj stranici, u donjem lijevom uglu je naslov „Srbi iz Bosne spremni da nastave akciju zatvaranja logora: Hrvati i muslimani sabotiraju“. Izvor u tekstu je agencija *Srna*, koju je formirala i kontrolisala tadašnja vlast u RS, a koja se poziva na saopćenje iz Ministarstva zdravlja RS u kojem stoji da su tamošnje vlasti izrazile spremnost da „pod

⁴ Do 2003. godine, ovaj dnevni list je izlazio pod nazivom *Glas srpski*, a te godine mijenja naziv u *Glas Srpske*.

⁵ Više informacija o MKSJ dostupno je na <http://icty.org/sections/OMKSJ>

okriljem Međunarodnog crvenog krsta nastave započete akcije na zatvaranju logora sve tri zaraćene strane“. Tekst podsjeća, pozivajući se dalje na saopćenje, da je krivicom „te dvije strane“ propao posljednji pokušaj razmjene zarobljenika. Na kraju, naglašeno, stoji:

„Sporazumom koji je postignut 1. oktobra, a zatim potpisan 8. novembra prošle godine u Ženevi, zaraćene strane su se bile obavezale na raspuštanje i zatvaranje svih logora. U realizaciju je krenula unilateralno samo srpska strana koja je raspustila tri logora i oslobodila 5.021 zarobljenika. Muslimanska i hrvatska strana dosad nisu raspustile nijedna logor, a izigrale su i dogovor po kojem je trebalo da nakon puštanja više od 3.000 muslimana i Hrvata iz sabirnog centra na Manjači kod Banja Luke oslobode 1.740 zarobljenih Srba.“

Drugi tekst na istoj strani prenosi pisanje dva američka dnevnika – *Washington Post* i *The New York Times* – odnosno više komentariše njihove tekstove o ratu u BiH. Ispod naslova „Bez Srba nema mira“, *Glas srpski* piše kako NYT „provodi antisrpsku liniju u američkim medija“ upozoravajući da je nemoguće pronaći rješenje za rat bez Srba.

Ovakav raspored tekstova može biti čitan kao svojevrsna propagandna poruka koja ukazuje na to da kada je „srpska“ strana u pitanju, nema potrebe da se osniva Tribunal. Raspored tekstova ukazuje na procjenu vrijednosti i značaja pojedine teme za medij⁶. Može se čitati kao „upiranje prstom“ na krivce za rat, „te dvije strane“, i ukazuje na zavjeru protiv Srba koja se sprema u Sjedinjenim Američkim Državama, a koju predvode tamošnji mediji. Ova metoda može se posmatrati kao skrivena propagandna tehnika koju je moguće otkriti tek pažljivom analizom. Izbor vijesti, redoslijed, vezivanje, upotreba određenih termina (ista stvar može biti rečena na više načina) samo su neki od primjera skrivenih propagandnih metoda.

Zanimljivo je primijetiti da *Oslobođenje* u naslovu ističe formiranje „suda za ratne zločine“, a *Glas* ističe osnivanje „međunarodnog suda“, što ukazuje na stav redakcije prema novoosnovanom tijelu.

Način na koji izvještavaju o Tribunalu u *Glasu* drastično se mijenja već u toku 1993. godine. Dana 21. septembra *Glas srpski* objavljuje tekst-komentar agencije *Tanjug*: „Povodom osnivanja međunarodnog suda za ratne zločine na tlu bivše Jugoslavije: Stid svetskog uma“. U uvodnom dijelu autor teksta piše kako je „sud ustanovljen kako bi presudio Srbima, a počinje da deluje u trenutku dok bivšom Bosnom plamte rat i zločini između Hrvata i muslimana, u kojima srpski narod ne učestvuje“. Također se zaključuje kako će se „budući svetski um“ stiditi osnivanja Tribunala. Autor se ustvari poziva na „pravne i istorijske misli“ sadržane u knjizi izvjesnog dr Mitra Kokolja, koji je navodno uradio analizu dokumenata o Tribunalu i izveo ove zaključke. U tekstu se osnivanje naziva „rasističkim pristupom međunarodne zajednice“, te se pojašnjava da je Tribunal osnovan na inicijativu vlada Njemačke, Austrije i SAD-a, „uz asistenciju nekih muslimanskih i evropskih zemalja koje su profitno zavisne“, a sve na štetu Srba.

U ovom periodu većina tekstova u *Glasu* nije potpisana, odnosno nije navedeno ime autora. Pri tome je teško razlučiti informaciju i komentar, nema izvora ili se pozivaju na izvore bliske stranci na vlasti, u vojsci ili samoj Vladi. Primjetno je također da tokom cijelog rata, ovaj dnevni list, kao i još neki u RS, koriste termin „muslimani“ kao ime za naciju, ali ga uvijek pišu

⁶ Džihana, Amer i Hodžić, Sanela, „Slučaj Karadžić: Analiza medijskog izvještavanja o hapšenju i suđenju Radovanu Karadžiću“, u Džihana, Amer i Volić, Zala, *Mediji i nacionalne ideologije: Analiza izvještavanja o suđenjima za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji*, Media Centar, Sarajevo, 2011, str. 197.

malim slovom čime se iskazuje namjera da se omalovažavaju pripadnici ove grupe, što je još jedna od poznatih tehnika ratne propagande⁷. Također se uvijek koristi fraza „bivša Bosna“. Oba pristupa su dio tehnika izgradnje govora mržnje koje u osnovi imaju razdvajanje grupa *MI* i *ONI* (*MI* kao žrtve grupe *ONI*)⁸. Javnost biva pozvana, „kroz medijski diskurs... da usvoji dominantna predstavljanja, da stvore spoznajne modele ‘nas’ i ‘njih’ i da ih ugrade u vlastita uvjerenja i stavove“⁹. Omalovažavanje se manifestuje i kroz pogrešno izgovaranje ličnih imena pripadnika grupe *ONI* ili davanjem pežorativnih imena drugoj naciji, odnosno nazivajući ih onako kako sami pripadnici te nacije smatraju da je uvrjedljivo, u ovom slučaju i pisanjem imena nacije malim slovom.

HAPŠENJE, SUĐENJE I IZRICANJE PRESUDE DUŠKU TADIĆU

Vjerovatno najviše pažnje od osnivanja Tribunal dobija u trenutku hapšenja Duška Tadića, kojim je tokom rata bio predsjednik lokalnog odbora SDS u Kozarcu i prva osoba koja se našla u haškoj sudnici. Optužnica protiv njega je podignuta u februaru 1995. godine, izmijenjena prvi put u septembru te potom u decembru iste godine. Uhapšen je godinu dana ranije u Njemačkoj, a u Haag je prebačen u aprilu 1995. godine. Pravosnažna presuda, kojom je osuđen zbog zločina počinjenih na području Prijedora na 20 godina zatvora, izrečena je 2000. godine. Prije pravosnažne presude, Sudsko vijeće je prvo izreklo odluku kojom ga je proglasilo krivim, a potom i nepravosnažnu presudu¹⁰.

U svom osvrtu na prve godine rada Tribunalu, Mirko Klarin, direktor agencije *Sense*, specijalizirane za praćenje suđenja pred MKSJ, primjećuje kako u prvim godinama nije bilo puno pažnje lokalnih medija te kako su mediji bili više zainteresovani da daju glas optuženima nego žrtvama¹¹. Potvrda za ovo može se naći i u izvještajima u bosanskohercegovačkim medijima o slučaju Tadić. Samo hapšenje izazvalo je veliku pažnju javnosti, kao i predaja Haagu, ali suđenje jedva da je praćeno. Odnosno, sarajevsko *Oslobođenje* se potrudilo da preko dopisnika ima povremene izvještaje, ali ostaje samo na tim pokušajima.

Ovo hapšenje je ujedno bilo i prva prilika da se javnost upozna sa procedurama u Tribunalu, načinom rada sudskih vijeća, tužilaštva, i odbrana, no ta šansa je propuštena. Domaći mediji, čak i da su željeli, teško da su mogli obezbijediti izvještača iz sudnice u tom trenutku, dok se sam Tribunal koncentrisao na pravnu stranu ovog slučaja zaboravljajući kako će sve to uticati na razvoj situacije u BiH.

Sarajevsko *Oslobođenje* je 28. aprila 1995. godine na četvrtoj stranici objavilo tekst-komentar “Tadić se brani i imenom” o tome ko su branio i u ovom slučaju, i koju taktiku će

⁷ Hodžić, Alija (ed), *Razgovori o govoru mržnje*, Zagreb, Hrvatski Helsinški Komitet 1999, str. 79.

⁸ Dubravko Škijan, lingvista, smatra da je korištenje ličnih zamjenica *mi* i *oni* jedan od osnovnih alata govora mržnje kojom se vrši dalja instrumentalizacija. Grupa *MI* (naša nacija) je žrtva, ali istovremeno i superiorna... Grupa *ONI* su loši, zli, neprijatelji... Sukob ove dvije grupe je baza daljih konflikta. (Vidi: Hodžić, Alija (ed) *Razgovori o govoru mržnje*, Zagreb, Hrvatski Helsinški Komitet, 1999, str. 78.)

⁹ Džihana, Amer i Zala Volčić, „Uvod: Ka mirovnom novinarstvu“, u Džihana, Amer i Volčić, Zala, *Mediji i nacionalne ideologije: Analiza izvještavanja o suđenjima za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji*, Media Centar, Sarajevo, 2011, str. 15.

¹⁰ Predmet Tadić <http://www.icty.org/cases/party/787/4>

¹¹ Klarin, Mirko, „The Impact of the ICTY Trials on Public Opinion in the former Yugoslavia“, *Journal of International Criminal Justice*, Vol.1, No. 8, 2009, str. 89-96.

možda primijeniti tokom postupka. Autor se poziva na “dobro obaviještene nezvanične izvore” koji su novinarima “došapnuli i ponešto što posljednjih dana niko nije htio govoriti zvanično”, te pojašnjava kako odbrana vrši pripreme, navodeći da je jedna od taktika pokušaj dokazivanja da je u sudnici pogrešna osoba. Naime, sudeći po tekstu, optuženi se u sudnici izjasnio kao Dušan, dok je u dijelu dokumenata Tribunala identifikovan kao Duško. Autor također ukazuje da Tadića brani “brojna ekipa uglavnom jednonacionalnog sastava”, aludirajući na to da je većina branilaca srpske nacionalnosti. Niti na jednom mjestu nije navedeno zašto je Tadić optužen niti više podataka o njemu, ili komentar suda na navodne pokušaja ospore identiteta.

Na istoj stranici, odmah ispod ovog teksta, stoji izvještaj sa konferencije za medije Stranke demokratske akcije (SDA), gdje glasnogovornik najavljuje da Tribunal pokreće istragu protiv Karadžića i Mladića, “kao i još nekih pripadnika agresorskih snaga”. Tekst je većim dijelom doslovno prenio ono što je rečeno na konferenciji, bez ikakvih pitanja, druge strane, kritičkog ugla... Na stranici nema izvještaja o aktivnostima drugih stranaka. Ovakav tekst može ukazivati da je i *Oslobođenje* u određenim trenucima imalo sklonost ka jednoj stranci, onoj koja je bila tada na vlasti, ali isto tako pokazuje tendenciju novinara, naročito u pisanim medijima da prenose doslovno saopćenja ili ono što je rečeno na konferencijama za štampu, običaj koji je vjerovatno naslijeđen iz starog sistema kada je prenijeti stav partije na vlasti i bila osnovna uloga medija.

Oslobođenje je 27. aprila 1995. godine izvijestilo, kratko, i sa prvog ročišta na kojem se Tadić izjasnio da nije kriv po svim navodima optužnice. Autor opisuje i dijelove procedure, te navode iz optužnice, dajući pomalo lični doživljaj onog što se dešavalo.

„Tadić je optužnicu saslušao mirno, gotovo pospano, sa slušalicama za simultano prevođenje u ušima, a zatim je bio veoma kratak. Na maternjem jeziku je odgovorio: Ne, ne smatram se krivim. Ja u navedenom logoru nisam nikada bio, niti sam počinio zločine koji mi se pripisuju“.

U tekstu se pojašnjava procedura, moguće kazne, te završava konstatacijom o pritvorskoj jedinici: „Sudeći prema nedavnim snimcima holandske televizije, Tadiću bi na komforu mogao pozavidjeti svaki Sarajlija.“ Dana 1. oktobra, *Oslobođenje* donosi tekst o proširenju optužnice, sa dijelovima i faksimilom dokumenta.

Glas srpski 24. februara 1994. godine na četvrtoj strani donosi mali tekst pod naslovom „Na vijest o hapšenju Duška Tadića u Minhenu: Ni govora o ratnom zločincu“. Sam naslov je dovoljno sugestivan, ali autor ima još za dodati u tekstu koji je u suštini komentar, iako to nije naglašeno. U tekstu stoji da je uzrok hapšenju „specijalni, medijsko-propagandni rat“ koji „protiv Srba“ vodi „takozvani demokratski svet“.

Godine 1997., nakon skoro tri godine, suđenje je privedeno kraju. Tadašnja procedura nalagala je da sudsko vijeće prvo saopći odluku o tome da li je krivica dokazana tokom postupka, a tek nakon toga je saopćavana presuda. Dana 8. maja 1997. godine, banjalučke *Nezavisne novine*, koje su osnovane nakon rata uz pomoć međunarodnih donatora kao prvi nezavisni štampani medij u RS, na trećoj strani prenose vrlo kratku agencijsku vijest da je Tadić proglašen krivim za zločine protiv čovječnosti i zlostavljanje, te da mu je krivica dokazana po 11 tačaka optužnice “ali ne i za drugih 20”. Nijednom riječju se ne govori za koje je zločine proglašen krivim, ali se vrlo opširno navodi koje optužbe su odbačene. Tako stoji da je “najveći broj optužbi izbačen” zbog nedostatka dokaza “najprije onih o direktnim ubistvima jer se nije našao nijedan svjedok”. Također stoji da je iz optužnice izbačeno

poglavlje o silovanjima “pošto je jedina muslimanka koja se prijavila za svedočenje u toku suđenja odustala od svog iskaza”, te da su se tvrdnje “o navodnom zlostavljanju zatvorenika ispostavile kao netačne jer se za vrijeme detaljnog saslušavanja ispostavilo da nema direktnih očevidaca i da su u pitanju svjedočenja iz druge ruke i na osnovu priča trećeg lica”.

U tekstu je tamnijim slovima naglašen dio u kojem se navodi kako je “ključni svjedok optužbe eliminisan je jer je njegova izjava, kako je sam priznao, bila lažna” i zaključak kako su ostale samo one tačke optužnice koje govore o “teorijskoj krivici za učešće u etničkom čišćenju i za navodno prebijanje zatvorenika u Omarskoj, ali ni one nisu potkrepljene jačim dokazima”. Autor ne pojašnjava šta znači termin „teorijska krivica“, niti „jači dokazi“, te neupućeni čitalac može dobiti osjećaj da je riječ o nekim minornim, tehničkim stvarima. Nakon ovakvog teksta, odluka o presudi, kakva je bila u slučaju Tadić, naravno da javnosti dolazi kao šok, i nedostatak informacija daje mogućnost za interpretacije bilo koje vrste.

Isti tekst prenosi na naslovnoj strani *Glas srpski*, uz dodatni dio u kojem branilac Milan Vujin kaže da Tribunal „i dalje smatra političkom institucijom”. Nastavak teksta je na drugoj strani *Glasa* u rubrici *Reagovanja*, koja donosi niz komentara javnih ličnosti o odluci Tribunala, u više malih odvojenih okvira, a svaki nosi naslov i poruku. Dragan Božanić, tada zamjenik ministra vanjskih poslova BiH, u tekstu pod naslovom *Nejasna sudbina Dušana Tadića*, govori o mogućoj zamjeni identiteta, te izražava “sumnju u pogledu Tadićeve krivice i istražnog postupka”. Poruka iza ovog teksta je i sumnja u način rada Tribunala, te naglašavanje teze da postoji kako bi sudio Srbima a ne pojedincima koji su krivi za zločine. Smilja Avramov, „profesor međunarodnog prava u Beogradu” za *Glas srpski* kaže da je “farsa i sud i proces” te da “tu prestaje pravnička logika, jer je Tribunal deo propagandne mašinerije”. Beogradski advokat Toma Fila komentariše odluku u tekstu *Srbini treba da brani Srbina*, u kojem naziva MKSJ “kvazitribunal” i “pojašnjava” da za Tribunal nije bitan Tadić nego utvrđivanje krivice Srbije i Jugoslavije. Jedan dio je rezervisan i za Mladena Tadića, brata optuženog Duška, i nosi naslov *Sve da istina izađe na videlo*.

U dnu iste strane je izvještaj sa konferencije za medije međunarodne zajednice sa naslovom *Pokušaj linča Srba*, u kojem se govori o navodnom pokušaju linča četiri Srbina u Srebreniku u kojem je učestvovalo „oko 100 muslimana”, a incident je spriječio lokalni policajac. Nema detalja oko ovog incidenta. Raspored tekstova na ove dvije strane pažljivo je biran i ostavlja mogućnost da će presuda biti teška, ali i mogućnost da se ona odmah odbaci jer je riječ o „uroti protiv jedne nacije“, i dolazi od institucije koja nije relevantna. Neupućeni čitalac ovu poruku dobija od uglednih ličnosti, intelektualaca, za koje mogu pretpostaviti da poznaju procedure i znaju šta se dešava van granica RS.

Sarajevski listovi pak daju drugačiju sliku odluke u Haagu. No, i u ovom slučaju su čitaoci prisiljeni vjerovati medijskoj interpretaciji cijelog suđenja, jer informacija o samom toku i izjavama svjedoka nije bilo i nisu dostupne. *Dnevni avaz*, list koji se pojavio 1995. godine a vjeruje se da je u osnivanju sudjelovala vladajuća SDA, taj dan vijest o Tadiću donosi tek na četvrtoj stranici. U podnaslovu teksta je istaknuto kako je sud prihvatio dokaze da je Tadić ubio “sa predumišljajem” dva bošnjačka policajca, te da je proglašen krivim za sistematsko zlostavljanje na etničkoj osnovi. *Avaz* prenosi izjavu tadašnje glavne tužiteljice Louise Arbour, koja nakon izricanja odluke kaže “Danas smo bili svjedoci izvršenja pravde” i dodaje kako je odluka “predstavlja kontinuitet suđenja u Nirnbergu nakon Drugog svjetskog rata, kada su ubistva motivirana rasnom mržnjom bila okarakterizirana kao zločin protiv čovječnosti”. I *Avaz* donosi najavu Tadićevih advokata i porodice da će se žaliti na odluku, ali i reakciju

organizacije *Human Rights Watch* koja je pohvalila odluku, te ponovila zahtjev za hapšenje ostalih optuženih.

Iako vijest zaslužuje naslovnu stranu, *Avaz* je ipak plasira tek na četvrtoj. Bitno je napomenuti da se u trenutku kada je objavljena presuda, već govori i o mogućim novim optužnicama i to protiv Bošnjaka, koji su većinska publika ove dnevne novine.

Optužnica protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića

U julu mjesecu 1995. godine podignuta je prva optužnica protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, a dopunjena je iste godine u novembru¹². Prva vijest stigla je u trenutku dok još traju akcije Vojske Republike Srpske (VRS) u i oko Srebrenice, uglavnom na prikriivanju mjesta masovnih pogubljenja i premještanju grobnica, te akcije na području Žepe. Mediji u RS su skoncentrisani na pravdanje uloge VRS u zločinima počinjenim na ovim područjima, dok mediji u drugom dijelu BiH, ali i međunarodni, izvještavaju o masovnim ubistvima.

Glas srpski 26. jula na naslovnoj strani donosi agencijsku tekst *Žepa pod kontrolom srpske vojske* u kojem se pozivaju na "krugove bliske vladi RS" i „biro za press kontakte" i saopćenje u kojem se navodi da će "civilnom stanovništvu biti prepušteno da izabere da li i u kojem pravcu žele da odu, ili pak da ostanu u Žepi". Uz ovaj tekst je objavljena i informacija o dogovoru o evakuaciji civila iz Žepe i o tome da je UN postigao sporazum "sa srpskom i muslimanskom stranom". Izdvojena je vijest pod naslovom *Muslimanski vojnici otišli* u kojoj autor citira glasnogovornicu UN-a u BiH, koja je na konferenciji za medije rekla da je u Žepi "zabilježeno prisustvo srpskih boraca". Na istoj strani je i kratka vijest o novom nacrtu mape za podjelu "bivše BiH" prema kojoj se tadašnji premijer Francuske izjasnio za "novu podjelu bivše BiH". Nije jasno u kojem kontekstu i zašto je bitna ova vijest, ali ako se gleda trenutak u kojem je objavljena i kako je pozicionirana, može se vidjeti poruka o podjeli koja je neminovna i koja sada ima podršku i sa Zapada.

U ovom periodu *Glas srpski* redovno ima rubriku *Međumuslimanski sukobi*, u kojoj izvještavaju sa ratišta na području Velike Kladuše. Rubrika je uvijek plasirana na udarnim stranicama, što znači ili na samoj naslovnoj strani ili na prve tri stranice. Informacije koje se daju u rubrici je teško provjeriti, izvori su vojni, i teško se može posmatrati cijeli kontekst ovakvih vijesti, ali može se pretpostaviti da je poruka o tome kako su „muslimani" militantni, te kako su slabi jer vode bitku na više bojišta u isto vrijeme.

Isti dan, na drugoj stranici, *Glas* objavljuje intervju sa Aleksom Buhom, „ministrom inostranih poslova RS", koji je prenešen sa *Srpskog radija*. Naslov teksta je *Potrebne brze diplomatske snage*, a citiraju Buhu, koji kaže da se "međunarodna zajednica bavi srpskim kontraofanzivama, iako su one legitimni odgovori na muslimanske napade". Na istoj strani je i rubrika *Rekli su* i naslov *Čestitke srpskoj vojsci*, te se navodi kako je komandant Holandskog bataljona UNPROFOR-a Thomas Karremans „pohvalio" VRS za dobro isplaniranu i izvedenu akciju na Srebrenicu. "Srbi su vešto nadmudrili muslimanske vojnike" zaključio je Karremans, piše *Glas srpski*. Ispod je tekst *Srpska ne može da bude poražena*, u kojem je izjava Radovana Radinovića, „general a u penziji i naučnog savetnika u Centru za vojno-ekonomska istraživanja Ekonomskog instituta u Beogradu", te tekst *Ne predlažemo vazdušne napade*, u kojem se

¹² Više o predmetu na <http://www.icty.org/cases/party/703/4>

pozivaju na izjavu Williama Perrija, "šefa američkog Pentagona", koji je rekao da neće biti vazdušnih napada ako se VRS uzdrži od napada na Goražde.

Dana 28. jula udarna vijest u *Glasi* su izvještaji sa ratišta oko Grahova i Srbobrana¹³, a dat je prostor i za reakciju Karadžića na navodnu izjavu francuskog ministra unutrašnjih poslova o podmetanju bombe u Parizu. Tekst je objavljen pod naslovom *Srbi nisu teroristi*, što je citat Karadžića, koji još kaže i da "Srbi nemaju tradiciju koja podrazumeva terorizam". Nije jasno kada je data izjava o terorizmu, gdje je i kada postavljena bomba.

Optužnica se spominje tek u tekstu u kojem Momčilo Krajišnik komentariše pod naslovom *Naterani da poredimo*. Predsjednik Skupštine RS ocijenio da je riječ o "optužnici protiv srpskog naroda". „Mi ne priznajemo taj sud, ali znamo da će se u Hagu suditi poraženima, a nas će izgleda muslimani naterati da poredimo mada nam je cilj bio da se podelimo i nađemo političko rešene na ovim prostorima", kaže Krajišnik.

Glas Srpske 28. jula na drugoj strani piše o podizanju optužnice, u rubrici *Drugi pišu*, u tekstu sa naslovom *Optuženi narod*. Tekst je preuzet sa radija BIG, kako stoji u potpisu, a autor, kome nije navedeno ime, piše kako je "takozvani sud za ratne zločine" optužio Karadžića.

"Znamo mi ko je i zašto promovisao tzv. sud za ratne zločine, međutim interesantno je nešto drugo: ako je predsednik jedne države ratni zločinac, onda je to i čitav jedan narod. Dakle, moraće čitav jedan narod proglasiti ratnim zločincima jer mi smo izabrali predsednika! Dakle, postavlja se pitanje ko je ovaj narod proglasio ratnim zločincem?"

Nakon što je optužnica proširena i na zločine počinjene u Srebrenici, *Glas* najviše prostora posvećuje vojnoj akciji „Oluja“ u Hrvatskoj te imenovanju saveznika Hrvatske vojske (HV), na prvom mjestu SAD, akcije kojoj je prvi cilj „okupacija Republike Srpske Krajine“. Ponovo je cilj naći krivca na „drugoj strani“ i ukazati na globalnu urotu protiv „nas“.

Druga česta tema u tom periodu su mirovni pregovori u Daytonu¹⁴. Dana 16. novembra na trećoj strani u rubrici *Ogledalo dana* objavljen je tekst pod naslovom *Kritična faza u Dejtonu – Između uspeha i totalne propasti*, u kojem autor piše o tome kako su pregovori u Daytonu zapali u krizu jer se "muslimanska strana protivi teritorijalnoj podeli ove nekadašnje jugoslovenske republike". Nije jasan izvor niti autor teksta. Na istoj strani je tekst o SDS, u kojem se govori kako je to stranka koja njeguje demokratsku tradiciju, te podsjećanje kako je Stranka nastala „kao odgovor srpskog naroda na prostorima avnojskih republika Hrvatske i Bosne i Hercegovine svim onim strankama koje su po programima i metodologiji šovinističke i fašoidne, a tu se pre svih misli na HDZ i SDA“. Također se podsjeća kako su se članovi stranke borili sa vojnicima tokom rata, na veze sa pravoslavnom crkvom, te se najavljuju promjene u stranci. Tekst više liči na saopćenje iz stranke nego na novinarsku formu, što vjerovatno i jeste s obzirom na sadržaj i vrijeme u kojem je objavljen.

---

¹³ Tokom rata, odlukom tadašnjih vlasti u RS, pa sve do 2003. godine, mnoga mjesta imala su drugačije nazive. Dio Donjeg Vakufa koje je bilo pod kontrolom RS preimenovan je u Srbobran, čime se ukazivalo da je riječ o "srpskom teritoriju".

¹⁴ Pod sponzorstvom i nadzorom SAD, mirovni pregovori u Daytonu su počeli 1. novembra 1995. Pregovore je vodio Richard Holbrooke, tadašnji pomoćnik državnog sekretara SAD, a prisustvovali su predstavnici EU i Kontaktne skupine – Engleska, Francuska, Njemačka i Rusija. Dana 21. novembra, mirovni sporazum je parafiran, da bi bio i zvanično potpisan 14. decembra iste godine.

U istom broju, na strani dva, komentar u rubrici *U žiži* sa naslovom *Pranje savjesti* u kojem se govori o podizanju optužnice, a Tribunal naziva „nelegalnim“ uz tvrdnje da djeluje samo protiv jednog naroda. Komentariše se podizanje optužnice protiv šestorice visokih časnika Hrvatskog vijeća obrane (HVO) za zločine u Lašvanskoj dolini, ali se to tumači kao “pokušaj iskupljivanja Zapada i utjehu za muslimane, a sve kako bi muslimansko-hrvatska federacija nastavila da živi”.

Glas srpski 20. novembra, u rubrici *Između petka i nedjelje* u tekstu pod naslovom *Dobra politička i vojna situacija* prenosi izvještaj sa “redovne sjednice Koordinacionog odbora SDS srpskih zemalja za Romaniju”. Na tom sastanku bio je prisutan i Karadžić. Prisutni su, javlja *Glas*, tokom sastanka napravili poseban osvrt na “diplomatsku bitku srpskog pregovaračkog tima u Dejtonu”. “Koordinacioni odbor energično je odbacio optužbe Haškog suda protiv predsjednika Karadžića i generala Mladića i zahteva od srpskog pregovaračkog tima da se izbori za obustavljanje ovog političkog procesa”.

Za medije u Federaciji podizanje optužnice bila je jako bitna vijest, što je i za očekivati jer veliki broj žrtava zločina živi u tom trenutku u ovom entitetu. *Oslobođenje* na prvoj strani 26. jula donosi tekst sa naslovom *Međunarodni tribunal za ratne zločine: Karadžić i Mladić optuženi za genocid*. U tekstu se navodi kako je UNPROFOR najavio da će Haškom sudu biti dostavljena svjedočenja o “postupanju (pobunjenih) bosanskih Srba prema prognanicima iz Srebrenice... zajedno sa svjedočenjima holandskih vojnika u sastavu Unprofora nekada na dužnosti u ovoj 'enklavi’”. U tekstu je mnogo prostora posvećeno i detaljima optužnice.

Isti dan komentar piše Emir Habul, jedan od urednika, pod naslovom *Dometi optužnice*, u kojem navodi kako je Karadžić prije nekoliko dana rekao kako ga se ne tiče Haški tribunal, te da nakon što je objavljena vijest o podizanju optužnice nije bilo komentara sa Pala, gdje je sjedište SDS-a. Autor dalje piše o Karadžiću nazivajući ga “iskonskom kukavicom”: “Izbjegava obilazak frontova, kritične noći ultimatumu NATO u februaru prošle godine nije zanoćio na Palama, a za vrijeme pobune vojnika u Banjaluci u septembru '93. nije smio ući u grad dok Mladić nije sredio stvar”.

Par dana kasnije, na strani 7., *Oslobođenje* ponovo piše o optužnici u tekstu *Povodom najnovijih optužnica suda u Hagu: Ubjedljivi glavni tužilac*. Tekst je potpisao dopisnik iz Haga i počinje rečenicom: “Hrabri čovjek, Goldstoun! to je bio prvi komentar među novinarima, specijalno akreditiranim za praćenje rada Međunarodnog suda za ratne zločine izvršene na prostoru bivše Jugoslavije, kada je 25. jula, bez i jednog signala prethodnog nagovještaja, saopšteno da su optužnice i protiv 'krupnih riba' već na stolu Krivičnog vijeća u Hagu.” Tekst sadrži ponovo puno više komentara samog autora nego informacija o podizanju optužnice. No, urednici se trude dati i više informacija. Taj dan u tekstu *Nakon podizanja optužnice: Nema suđenja u odsustvu* viši javni tužilac u Sarajevu pojašnjava haške procedure nakon izdavanje potjernica, samog suđenja, i tretman optuženika prema međunarodnom pravu, što je za čitatelje svakako korisno da se upoznaju sa institucijom.

Nakon što je optužnica proširena na zločine u Srebrenici, *Oslobođenje* 17. novembra objavljuje tekst *Haški tribunal: Proširena optužnica protiv Karadžića i Mladića*, ponovo od dopisnika iz Haga, u kojem pojašnjavaju šta je novo u optužnici. “Genocid, zločini protiv čovječnosti i teške povrede ratnog prava i običaja rata, izvršene u periodu od 6. do 23. jula ove godine u Srebrenici, kada je, kako se navodi u optužnici zarobljeno, masovno pogubljeno ili deportovano više hiljada osoba”, stoji u tekstu. Isti dan od agencije AFP prenose tekst koji naslovljavaju *Kućni pritvor za Mladića i Karadžića*, u kojem stoji kako je glavni tužilac Richard

Goldstone izjavio "da je od ključnih zvaničnika SAD primio garancije da se o optužbama pokrenutih protiv srpskih lidera 'ni u kom neće pregovarati'". U tekstu stoji da je "beogradska štampa" objavila "citirajući neimenovanog člana srpske delegacije u Dejtonu" da su se pregovaračke strane saglasile i dozvolile da se ratni zločinci Mladić i Karadžić stave u kućni pritvor u Beogradu.

Presuda za genocid

Prva velika presuda koju je izrekao haški Tribunal svakako je ona kojom je ustanovljeno da je u Srebrenici u julu 1995. godine izvršen genocid. Ovo je ustanovljeno tokom suđenja generalu VRS Radoslavu Krstiću, koji je 2004. godine osuđen na 35 godina zatvora za pomaganje u izvršenju genocida¹⁵.

Prvostepena presuda izrečena je 3. augusta 2001. godine, no u Federaciji vijest je malo bila u sjeni one o hapšenju trojice generala Armije BiH, također po nalogu Haškog tužilaštva, na osnovu tada još uvijek zapečaćenih optužnica. *Dnevni avaz* u prvi plan na naslovnoj strani stavlja tu vijest, dok je ona o Krstiću na nešto manje primjetnom mjestu. U samoj novini, vijest o hapšenju je na drugoj i trećoj strani, a o presudi tek na 13. U tekstu se navodi da je Vijeće "dokazalo da je Krstić učestvovao u genocidu". Zanimljivo je da paralelno sa ovim tekstom, na istoj strani, ide tekst o vašaru u Visokom sa naslovom "Svi gledaju, probaju, ali se rijetko ko odlučuje na kupovinu" što se može „čitati“ kao svojevrsna poruka o umanjenju značaja Tribunala.

I *Oslobođenje* daje jednak prostor vijesti o hapšenju generala i presudi Krstiću, no u ovoj novini je detaljniji tekst o presudi na 3., a o hapšenjima na 5. stranici. Na naslovnoj je slika generala Krstića kako na štakama ulazi u sudnicu paralelno sa fotografijom lobanja snimljenoj, stoji u potpisu, u komemorativnom centru u Tuzli. U potpisu ispod slike stoji: "Ima li adekvantne kazne za neviđene zločine?". Isti princip je korišten i uz tekst gdje je uz sliku Krstića u sudnici slika iz Tuzle na kojoj su vreće sa posmrtnim ostacima.

Nezavisne novine također u prvi plan stavljaju hapšenje generala Armije BiH, no obje vijesti su na naslovnoj strani. Tekst o presudi je na trećoj, a o hapšenju na četvrtoj stranici. U ovom slučaju, *Nezavisne* prenose tekst koji je kompilacija agencijskih vijesti i u kojem stoji da je Krstić proglašen krivim za genocid u Srebrenici, te su citirani dijelovi presude. Ispod ove vijesti je naslov *Karadžić sklopio dogovor sa Zapadom?* a ispod tekst u kojem prenose dijelove teksta koji je objavio francuski *Liberation* u kojem se navodi da bi Karadžić i Mladić mogli biti uhapšeni da Zapad to hoće. Na istoj strani je i izjava Šefketa Hafizovića, gradonačelnika Srebrenice, koji je "ocijenio da je presuda bez obzira na visinu kazne, satisfakcija preživjelim Srebreničanima". "Presuda ne može promijeniti ono što se u Srebrenici desilo, ali je ona i u funkciji opomene i poruke da će pravda stići sve koji se nalaze na optužnicama Haškog tribunala". Hafizović odgovara i na novinarsko pitanje o mogućnosti da Tribunal optuži nekoga za zločine protiv Srba u srebreničkom kraju, riječima "da bilo kakvi pokušaji da se napravi pandan onome što se desilo muslimanima u Srebrenici predstavlja političke poteze u funkciji nepriznavanja zlodjela".

Primjetno je da više od deset godina nakon osnivanja Tribunala još uvijek nijedan dnevni list, niti domaće agencije na koje se pozivaju, nemaju izvještača u samom Haagu. I tako je ostalo

¹⁵ Više o predmetu na http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/bcs/cis_krstic_bcs.pdf

do danas, kada se bliži kraj mandata. No, sedmični mediji, kao što su sarajevski *Dani* ili *Slobodna Bosna*, a oba se smatraju politički neovisnim mada ih je javnost u određenim trenutcima vidjela kao sklonije pojedinim strankama na vlasti ili u opoziciji, u tom periodu već mnogo više pažnje posvećuju haškim zbivanjima i trude se, ako ne redovno barem povremeno, imati izvještače iz sudnica, ili novinare koji se koncentrišu na ovaj tip izvještavanja.

Dani u sedmici nakon objavljivanja presude donose tekst Mirka Klarina pod naslovom *General koji je pristao na zlo*, u kojem stoji da „Sudska presuda slučaja Krstić iznesena u detaljima jasno stavlja do znanja da prva presuda za genocid neće biti i posljednja“. Klarin daje i detalj o samom suđenju, te podsjeća na neke ranije odluke.

„Do svog prvog uspjeha da pred sudom dokaže da su neki od zločina u bivšoj Jugoslaviji počinjeni sa genocidnom namjerom, haško tužilaštvo došlo je tek iz četvrtog pokušaja. Prvo suđenje za genocid u ljeto 1998. godine prekinuto je nakon samo tri sedmice, zbog smrti dr. Milana Kovačevića, optuženog za genocid u Prijedoru i tamošnjim zloglasnim logorima: Omarska, Keraterm i Trnopolje. Sljedeća dva pokušaja prekinuta su na pola suđenja: u slučaju Gorana Jelisića za ubistva u Brčkom (suđenje 1999. godine) i suđenje Dušku Sikirici, komandantu logora Keraterm (suđenje 2001. godine). Naime, Sudsko je vijeće zaključilo da optužba nije u dokaznom postupku prezentirala dovoljno dokaza kojima bi se, izvan svake sumnje, ukazalo na genocidnu namjeru optuženih da su imali namjeru da 'unište dio ili cjelinu jedne nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe kao takve'. U slučaju Krstić, Sudsko vijeće je ustanovilo da je ono što se završilo kao genocid, započeto kao još jedna operacija etničkog čišćenja.“

Pravosnažna presuda izrečena je tri godine kasnije. *Dnevni avaz* 20. aprila 2004. godine, na naslovnoj piše *Potvrđena presuda za genocide u Srebrenici*. Cijela druga stranica u novini su komentari političara, Srebreničana, javnih ličnosti... U jednom od naslova istaknut je citat Sulejmana Tihića, tada predsjedavajućeg Predsjedništva BiH, koji kaže: „Presuda Krstiću za genocide potvrđuje i karakter rata u BiH“. Abdurahman Malkić, načelnik općine Srebrenica tada, komentariše samo odluku koja se tiče koliko je godina dobio Krstić riječima: „Trebao je dobiti doživotnu robiju“. Malkić smatra „da je kazna na 35 godina zatvora premala, s obzirom na to da je prvostepeno vijeće Haškog tribunal prethodno Krstića osudilo na 46 godina zatvora. Sud je trebao uvažiti žalbu tužilaštva i Krstiću dodijeliti doživotnu zatvorsku kaznu“. Objavljene su i reakcije žrtava koje, sudeći po onom što piše *Avaz*, su samo djelomično zadovoljne odlukom. *Vraćena nam je nada u pravdu*, jedan je od naslova. Tekst citira Hatidžu Mehmedović, predsjednicu Udruženja građana *Srebreničke majke*, koja kaže da je razočarana zbog visine kazne. „Nažalost, Krstić je nagrađen za genocide. Umjesto doživotne robije koju je zaslužio, njemu je smanjena prvobitna kazna za 11 godina“.

Ovakav način izvještavanja je zanimljiv jer pokazuje kako se žrtve teško mire sa prošlošću, i kako iz njihovog ugla, ma kakva presuda da bude izrečena počinocima, teško da može popuniti prazninu koja je ostala nakon onog što su preživjeli. S te strane, ovakvi izvještaju su izuzetno značajni jer ukazuju na njihov položaj u društvu, ali i posljedice koje genocid i zločini protiv čovječnosti ostave na onima koji prežive i kojima jedina nada ostaje u vječnoj potrazi za pravdom. Komentari su dopunjeni i tekstom novinara koji tumači šta sadrži presuda, te navodi njene dijelove.

Oslobođenje izvještava na sličan način. Udarna vijest na naslovnoj strani je „I pravosnažno potvrđeno da je u BiH počinjen najteži zločin: Genocid je pravo ime za masakr u Srebrenici“. Autor pojašnjava da je utvrđeno kako su glavni naredbodavci zločina u Srebrenici bili Ratko

Mladić i članovi generalštaba VRS. “No, unatoč tome, ovo je prva presuda u desetogodišnjoj historiji Haškog tribunal kojom se pravosnažno utvrđuje da je tokom rata u BiH počinjen najteži zločin – genocid”, stoji dalje u tekstu u kojem se prenose reakcije građana i javnih ličnosti, koje su slične kao i one u *Dnevnom avazu*, odnosno pozdravljaju presudu, ali i osuđuju odluku kojom je Krstiću smanjena kazna.

Banjalučke *Nezavisne novine* izvještavaju kako je Krstiću “smanjena kazna za 11 godina”, što nije netačna informacija ali način na koji je prezentovana skreće pažnju sa onoga zbog čega je ova presuda historijska ne samo u kontekstu rata u BiH, nego u međunarodnom pravu jer priznaje da je na tlu Europe u 20 stoljeću počinjen genocid. U uvodnom dijelu autor teksta piše kako je Žalbeno vijeće ukinulo prvostepenu presudu za genocid i osudilo Krstića za pomaganje u genocidu. Tek u četvrtom pasusu stoji da je Vijeće zaključilo da je počinjen genocid i da su ga počinile jedinice VRS „nad srebreničkim muslimanima”.

Hapšenje Karadžića i Mladića

Vijest da su uhapšeni vjerovatno najtraženiji haški bjegunci Ratko Mladić i Radovan Karadžić, iako u razmaku od godinu i po (koliko je prošlo od jednog do drugog hapšenja), obiluju više senzacionalizmom nego bilo čime drugim. Senzacionalizam u medijima utiče na to da se gubi tačnost, preciznost u prenosu informacija, što je osnovni postulat novinarstva jer javnost mora donositi odluke na osnovu toga što im mediji daju. Tako se u i ovom slučaju pažnja skrenula sa teme ko je pomagao bjeguncima u skrivanju, na teme koje javnosti nisu tako bitne i kojima nije mjesto u informativnim medijima, od toga da li je Karadžić imao ljubavnicu tokom skrivanja, gdje je jeo, kakvu je vodu pio, s kim se navodno družio... Većina ovih informacija objavljivana je bez navođenja izvora, ili su citirani izvori koji su vrlo problematični, od navodnih susjeda do vlasnika kafana.

Međutim, ovaj senzacionalizam može se gledati sa više strana. S jedne strane, moguće je da je ponovo riječ o političkoj propagandi kojoj je ovaj put cilj da tako obezvrijedi hapšenja i sam Tribunal i ono što on radi, i u tu svrhu „diktira“ pristup ovoj temi kroz senzacije. Isto tako u tome se može vidjeti da kada je riječ o profesionalizaciji novinarstva, nažalost, i pored brojnih obuka i miliona uloženi u reformu medija u BiH, nije se puno odmaklo od kraja rata naovamo.

Dok su se mediji takmičili ko će imati senzacionalniju priču i u jednom i drugom slučaju, tek rijetki su se potrudili da pošalju novinare u Haag i da prate pojavljivanje optuženih, ili kasnije početak suđenja i sam proces. Uveliko to ukazuje i na materijalnu situaciju u medijima koji naprosto ne mogu sebi priuštiti ovakvo putovanje, čak i kada je tema tako bitna.

Ponovo su najviše napora uložili magazini koji su, i ako nisu imali svog izvještača, pokušali doći do informacije više o hapšenju, ali i onom što predstoji tokom suđenja kroz analize i razgovore sa ekspertima. Slobodna Bosna i Dani, kao dva najutjecajnija sedmičnika u zemlji, redovno nastoje izvještavati o procesima protiv optuženih za ratne zločine u Haagu (ali i pred lokalnim sudovima) i donositi informacije koje su bitne za javnost, a koje su korak dalje od onog što se može naći u ostalim medijima.

U istom periodu, lokalni dnevni mediji nakon hapšenja Mladića puno prostora posvećuju pričama žrtava rata. To nije bio slučaj nakon hapšenja Karadžića kada je glas žrtava skoro ostao u drugom planu.

Dnevni avaz je nakon hapšenja obojice optuženih puno pažnje posvetio pitanju na koji način će se to odraziti na evropsku budućnost Srbije, koncentrišući se više na odnos nekada zaraćenih strana nego na suštinu važnosti samog hapšenja. Dana 1. juna 2011. godine, u tekstu *Bh. intelektualci o Tadićevom zahtjevu EU: Srbija već ubire poene za Mladića*, u kojem se poziva na „tvrdnje brojnih intelektualaca“ i piše da je skrivanjem Mladića te njegovim hapšenjem u najpogodnijem trenutku „Srbija već 15 godina gradila svoj evropski put te vješto odigrala igru s odbjeglih optuženicima, skupo ih prodavši“.

Dan prije, *Oslobođenje* piše o BiH poslije Mladića. Autorica je glavna i odgovorna urednica Vildana Selimbegović, koja u svom komentaru piše kako se Srbija „za koju je ratovao, ubijao, otvarao logore smrti, odrekla ga se, skupa sa njegovim uniformama i epoletama. Ostavljen je na milost i nemilost haških sudija kojima je sada Boris Tadić prebacio vrući krompir: on ga je, u ime Srbije u Evropskoj unije, isporučio, a do Haaga je hoće li Mladića pustiti da umre neosuđen“. I ovaj tekst je urađen po sličnom principu, skretanja pažnje sa teme važnosti hapšenja na odnose između dvije zemlje, ali nosi oznaku komentara, odnosno mišljenja autora, a ne informacije, što mu daje drugačiji značaj kod čitaoca.

Tekst sa istim naslovom objavljuju *Nezavisne* novine 28. maja, autorice Nihade Hasić, koji, može se reći, upire prstom na samu srž problema koji su stvorili sami mediji a tiče se odnosa prema nedavnoj prošlosti:

„Već po tradiciji, mišljenja o hapšenju bivšeg komandanta Vojske Republike Srpske podijeljena su u Bosni i Hercegovini, gdje su i počinjeni masovni zločini pobrojani u generalovoj optužnici. Sve što je ovdje izgovoreno ne ulijeva previše nade da će Mladić u Hagu bilo kojem narodu donijeti stvarnu satisfakciju ili bar razlog za korak naprijed... Od ratnog doba odvaja nas samo odsustvo eksplozija, detonacija i to što nemamo kolektivne redukcije vode i struje... Gotovo dvije decenije od prekida vatre i dalje je 'moj ubijeni' svetinja zbog čije je smrti i 'tvoj' morao biti smaknut. I mrzimo se tako ustrajno da od mržnje ne vidimo ništa osim granica.“

Teško je ne primijetiti i igru riječi kojom se služe mediji u ovim trenucima. Dok *Dnevni avaz* ne propušta da Mladića nazove „kasapinom“, Karadžića „krvnikom“, *Nezavisne novine* su jako pažljive da svaki put navedu da je riječ o „bivšem“ ili „prvom predsjedniku RS“, odnosno „generalu VRS“.

Sedmični mediji pak u danima između hapšenja i predaje Tribunalu, pokušavaju dati informaciju više o reklo bi se u tom trenutku najvažnijim pitanjima – gdje su se krili, ko im je pomagao, te o tome koliko su zdravstveno spremni za suđenje.

Slobodna Bosna 2. juna objavljuje tekst *Smrt je provjerena glasina*, u kojem se navodi kako u Haškom tribunalu „nije formiran nikakav specijalni liječnički tim za pregled novopristiglog pritvorenika u Scheveningen Ratka Mladića jer Tribunal nije dobio nikakvu zvaničnu informaciju da je on teško bolestan“ a pozivaju se na glasnogovornicu Tribunala. Istovremeno, odbrana pokušava na sve načine ubijediti sud i javnost da je Mladić previše bolestan i da čak ne razumije navode optužnice.

Dani u svom izdanju od 3. juna pišu o mogućnosti da suđenje ponudi nove dokaze o zločinima u BiH.

“Brojni su novi dokazi, uz već utvrđene činjenice u više presuda Haškog tribunala, koje će Tužiteljstvo koristiti protiv Ratka Mladića. Dobar dio njih se odnosi na ulogu političkog i vojnog vrha u Beogradu kome je Mladić bio lojalan sve protekle godine, a sudeći po šturim

informacijama koje dopijevaju u javnost iz njegove ćelije i njegova odbrana će se nastaviti u tom pravcu. Naime, uz budalaštine o Mladićevim zahtjevima koje prenose srbijanski, ali i neki mediji u BiH, zanimljivo je da senilni i bolesni čovjek koji, po tvrdnjama advokata, ništa ne zna, već prvi dan izjavljuje da ne priznaje Haški tribunal, a nekoliko dana kasnije njegov sin obavještava javnost kako mu je otac otkrio da je u Srebrenici “spašavao žene i djecu i da je njegova zapovijed bila da se evakuiraju žene, djeca i ranjenici.”

Banjalučki *Reporter*, sedmičnik koji nerijetko iskazuje ekstremno nacionalističke stavove, 1. juna objavljuje tekst *Potruga i optužnica: kriv dok se ne dokaže suprotno*, pišući kako je prema zvaničnim podacima Mladić u bjekstvu je od 1996. godine, “međutim, realno gledajući, do hapšenja i izručenja Slobodana Miloševića Haškom tribunalu, Mladić nije imao od koga da bježi. Tek u prvim godinama novog milenijuma potraga za njim je intenzivirana”. Autor podsjeća kako su svjedoci tvrdili da su u godinama prije hapšenja redovno viđali Mladića na javnim skupovima, te daje pregled medijskih natpisa o mjestima skrivanja i mjestima gdje su vršeni pretresi.

U istom broju donose i tekst *Spektakl u režiji Borisa Tadića: Starac i panonsko more* urednika Igora Gajića, koji piše kako su nakon hapšenja u “prvom planu” više od Mladića predsjednik Srbije Boris Tadić “zajedno sa svojom demokratskom svitom”.

“U lepom odelu, krojenom po meri, sa savršenim stavom i tonalitetom Boris Tadić je ponizio srpski narod mnogo više od činjenice da je general Mladić uhvaćen na spavanju između okopavanja paradajza u vojvođanskoj selendri i rada na građevini. Izjava o „skidanju ljage“ sa srpskog naroda bila je mnogo ubitačnija po taj narod nego hapšenje generala. Očigledno da akademski tatica Ljubomir nije sinčiću dobro sklopio govor i nije uspeo da iskoristi momenat da bljesne bez obzira na savršen „stajling“ koji je osmislilo dobrovoljno pevačko društvo „Idoli“ u sastavu Srđan Šaper, Nebojša Krstić. Boris Tadić je samo potonuo. Zajedno sa starčićem koga su pokupili u Lazarevu.”

I u mediji u RS i u Federaciji u izvještajima o hapšenju dvojice najtraženijih haških bjegunaca prisutno je puno politike. Dok RS mediji osuđuju vlasti, odnosno tadašnjeg predsjednika Srbije zbog predaje bjegunaca smatrajući to „izdajom“, federalni se trude da prikažu ovaj potez kao političku kalkulaciju od koje niko sem Srbije i Tadića nema koristi. Pri tome se, ponovo, u drugi plan stavlja važnost hapšenja za žrtve kojima će ovo suđenje biti prilika da ispričaju o zločinima koje su preživjeli, ili im svjedočili, te će biti izrečena presuda koja će konačno te zločine imenovati i prepoznati.

ZAKLJUČAK

Prema anketama koje je uradio Beogradski centar za ljudska prava 2010. godine¹⁶, većina građana u BiH ocjenjuje da malo zna, ili da uopće ne zna ništa o načinu rada Tribunala. Ipak, većina u Federaciji (54 posto) ima pozitivan stav, dok u RS većina (74 posto) ima izrazito negativan stav prema Tribunalu. Istovremeno u Federaciji građani tvrde da češće prate rad Tribunala nego u građani RS, ali 24 posto ispitanika u ovom entitetu kaže da bi javnost morala biti bolje informisana nego je sada, dok 22 posto kaže da mediji posvećuju dovoljno pažnje, ali da ne ulaze u srž problema.

---

¹⁶ Vidi anketu dostupnu na http://www.bgcentar.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=256:opte&catid=124

Ankete kao ova za sada dobijaju malo, ili nikako pažnje u medijima. Čini se da ni urednici ne obraćaju puno pažnje na ovo jer bi u suprotnom vjerovatno razmotrili svoj način rada. Tribunal u posljednjih nekoliko godina pokušava doprijeti do građana organizujući predavanja i tako što pokušavaju biti više vidljivi u javnosti u regionu, međutim i taj pristup bi mogao biti kritikovan (za što ostavljamo prostora nekim drugim analizama). Ali, koliko god i kako god da rade, mediji moraju da ih prate, što čini se i dalje nije slučaj.

Na osnovu ove analize, može se primijetiti da, kada je riječ o izvještavanju o procesima protiv optuženih za ratne zločine pred MKSJ, nedostaje istraživačkog i analitičkog novinarstva. No, isto tako nedostaje i profesionalizma u medijima, a javnost ne dobija osnovne informacije o ovom tijelu, procedurama i odlukama. Čak i kada pišu kritički o Tribunalu, domaći mediji se rijetko oslanjaju na poudane, neutralne, izvore (bilo da je riječ o akademikima ili pravnim stručnjacima), nego plasiraju vlastite komentare ili koriste glas žrtava ili predstavnika njihovih udruženja, koji svoje stavova najčešće baziraju na informacijama iz istih tih medija.

Pred kraj mandata Tribunala, možda je kasno i za jedne i za druge da promjene svoj pristup. Građani danas imaju mnogo više načina da sami dođu do informacija, posjetom internet stranica Tribunala i pristupu *online* arhivu dokumenata. Ali, postavlja se pitanje koja je u tom slučaju uloga medija kada je riječ o izvještavanju o ovom procesu?

U svakom slučaju, za sada su mediji doprinijeli da Tribunal bude još udaljeniji nego što on to zaista, fizički, jeste. Ponovo su podlegli propagandi i pristali da cijeli proces sudskog utvrđivanja činjenica ostaje nejasan, a utvrđene činjenice nepoznate. Primjetno je da neke od fraza, kao ono o tome da je tribunal nelegalan ili da sudi jednom narodu, ili da je političko tijelo, opstaju do danas ne samo u medijima, nego i u svakodnevnom govoru.

Na kraju, može se reći da su mediji u BiH, kada je riječ o izvještavanju o radu Haškog tribunala, odigrali negativnu ulogu pretvarajući se u političko oružje. Time su naštetili ne samo Tribunalu, javnosti, nego i spustili nivo profesionalizma tako nisko da je skoro teško reći da postoje profesionalni mediji, ili su jako rijetki, u BiH.